

звернення 24.01.2025).

3. Попов І. Децентралізація 2.0. Якими будуть відносини центру і регіонів після війни? *Український інститут майбутнього*. 2023. URL: <https://uifuture.org/publications/decentralizacziya-2-0-yakymy-budut-vidnosyny-czentru-i-regioniv-pislya-vijny> (дата звернення 24.01.2025).

Кравченко О. О.

д.е.н., професор кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
м. Запоріжжя, Україна

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Повномасштабна агресія РФ проти України призвела до значних прямих і непрямих втрат через руйнування промислових підприємств, переривання виробничих процесів і ланцюгів постачань, відтік трудових ресурсів тощо. Так, за оцінкою експертів Київської школи економіки, з початку вторгнення сума прямих збитків склала майже \$170 млрд. За 9 місяців 2024 року сума збитків зросла на \$12,6 млрд. (8%). При цьому збитки житловим будівлям склали \$60,0 млрд, а інфраструктурі – \$38,5 млрд. Значні прямі збитки також фіксуються в енергетичному секторі (\$14,6 млрд), промисловості (понад \$14,4 млрд), аграрно-промисловому секторі (понад \$10,3 млрд) [1] (табл. 1).

На 1 липня 2024 року непрямі збитки економіці України оцінюються в понад \$1,164 трлн (виручка) або понад \$385 млрд (додана вартість), що перевищує ВВП країни у 2021 року майже вдвічі й відображає масштаби втрат економічного потенціалу [2]. Найбільший удар зазнали продуктивні сектори економіки, зокрема, промисловість разом із будівництвом та послугами – \$410 млрд, а сільське

господарство – \$83,1 млрд. Наслідком продовження воєнних дій є подальше руйнування національної економіки і, відповідно, збільшенням обсягів ресурсів, необхідних для її відновлення.

Таблиця 1

Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури станом на листопад 2024 року

Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$ млрд	Частка, %	Попередня оцінка, \$ млрд	Динаміка, %
Житлові будівлі	60,0	35,3	58,9	1,9
Інфраструктура	38,5	22,7	36,8	4,6
Енергетика	14,6	8,6	10,0	46,0
Активи підприємств, промисловість	14,4	8,5	13,1	9,9
АПК та земельні ресурси	10,3	6,1	10,3	0,0
Освіта	7,3	4,3	6,8	8,8
Лісовий фонд	4,5	2,7	4,5	0,0
Інше	20,2	11,8	16,8	20,2
Всього	169,8	100	157,2	8,0

Джерело: складено на основі [1]

Також дуже актуальною є проблема адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За оцінками експертів, станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4646735 ВПО, з яких понад 60% потребують постійної гуманітарної допомоги, яку надає місцева влада, міжнародні організації, уряди країн та неурядові організації. Приблизно 27% ВПО зазнають дискримінації, зокрема фінансової.

Відновлення економіки України після завершення «гарячої» фази війни має передбачати впровадження сучасних технологій із одночасною структурною перебудовою економікою, орієнтованою на впровадження принципів сталого розвитку і циркулярної економіки, енергоефективного та ресурсоефективного виробництва тощо. Це сприятиме забезпеченню високої конкурентоспроможності національної економіки і, як наслідок, її ефективного встроєння в світову економіку. Вирішення цієї проблеми передбачає реалізацію значної кількості інвестиційних і інноваційних проєктів, що обумовлює необхідність залучення значних фінансових ресурсів з різних джерел.

Дана проблема ускладнюється тим, що, як показало дослідження Європейської Бізнес Асоціації, кожен п'ятий український підприємець має збитки від війни понад \$100000 [3]. Понесені збитки суттєво зменшують їх фінансові можливості відновлення і розвитку виробництва, впровадження інноваційних техніки та технології. Це супроводжується зниженням рівня кредитування економіки: працюючі кредити банків скоротилися на 40 млрд грн за час війни, тоді як інвестиції у боргові облігації інших країн зросли на \$3,2 млрд [4]. Банки віддають перевагу вкладенню коштів у депозитні сертифікати НБУ. Це у сукупності актуалізують проблему фінансової інклюдії як одного з визначальних факторів відновлення економіки України.

За розрахунками Світового банку, рівень фінансової інклюдії – охоплення населення фінансовими послугами – в Україні у 2021 році становив 84%, що на 11 в. п. менше, ніж цільові 95% [5]. Як зазначав Голова Національного банку України Андрій Пишний, «повномасштабне вторгнення спричинило зменшення мережі банківських відділень та банкоматів через руйнування або зупинення роботи, втрату рентабельності, відсутності зв'язку, електроенергії тощо. За 2022 рік у цілому закрилося 1349 відділень, водночас навантаження на існуючі відділення збільшилось. Поступово банки припинили скорочення мережі, зумовлене повномасштабним вторгненням, однак рівень фінансової інклюдії все ще далекий від бажаного...» [5].

Останнім часом фінансова інклюдія стала ключовим напрямком світової політики розвитку. Термін «фінансова інклюдія» передбачає відповідальний і стабільний розподіл операцій, платежів, заощаджень, кредитів і страхування. У ширшому плані термін «фінансова інклюдія» можна визначити як процес залучення слабших і вразливих членів суспільства до сфери організованої фінансової системи, яка забезпечує їм доступ до своєчасного та адекватного кредиту та інших фінансових продуктів за доступною ціною. Фінансова інклюдія описує ситуацію, коли більшість фінансових послуг охоплює достатньо велику частку населення.

Саме фінансова інклюдія є процесом, який гарантує, що всі учасники економіки можуть легко отримати доступ до офіційної фінансової системи та

використовувати її. При цьому, виконується «золоте правило фінансової доступності», яке полягає в забезпеченні доступними, прозорими та економічно ефективними фінансовими послугами з широкими економічними перевагами для тих, хто має недостатній банківський доступ. Фінансову інклюзію можна розглядати як одну з ключових рушійних сил економічного зростання через збільшення загального споживання, більш прибуткові інвестиції, зменшення грошового надлишку через доступність фінансових послуг і перехід від заощаджень на основі заробітної плати до повернення інвестицій.

Інклюзивною фінансовою системою вважається та, в якій більшість економічних суб'єктів (фізичних і юридичних осіб) мають доступ до фінансових послуг і користуються ними [6]. Такі системи забезпечують економічним суб'єктам більш широкий доступ до ресурсів, необхідних для задоволення різноманітних фінансових потреб, зокрема, для фінансування поточної діяльності, реалізації інвестиційних і інноваційних проєктів, покриття термінових фінансових витрат (наприклад, релокація виробничих потужностей та ін.) тощо. Відсутність можливості користуватись такими фінансовими послугами може призводити до стійкого збереження нерівності доходів та гальмувати економічне зростання. Теорія розвитку дає важливий ключ до питання, як фінансова інклюзивність впливає економічний розвиток. Так, розроблені моделі показують, що відсутня або недостатня фінансова інклюзія може призводити до створення «пасток» бідності та нерівності доходів.

Впровадження фінансової інклюзії стикається з низкою проблем. По-перше, фізичні та юридичні можуть бути добровільно або мимовільно виключені з фінансової системи. Добровільне виключення є результатом релігійних, культурних причин або відсутності інтересу до фінансових послуг. Мимовільне виключення є наслідком відсутності довіри до фінансової системи.

Підвищенню фінансової інклюзії можуть також перешкоджати такі фактори: нерозвиненість фінансових інститутів та відсутність у них можливості обслуговувати клієнтів із низьким рівнем доходів, неприйнятні договірні умови, поведінкові патерни, відсутність довіри до фінансових інструментів. В умовах

недостатнього розвитку цифрових технологій та віддаленої схильності деяких територій ситуація з наданням фінансових послуг може посилюватися.

Реалізація фінансової інклюзії часто супроводжується виникненням певних бар'єрів, а саме: (1) фізичні бар'єри – відсутність матеріально-технічних можливостей отримання необхідних фінансових ресурсів, вимогами фінансових установ до документації та бюрократичними процедурами доступу до фінансування; (2) комунікаційні бар'єри пов'язані з недостатньою розвиненістю спеціалізованого інформаційного формату спілкування; (3) поведінкові бар'єри проявляються у вигляді існуючих негативних громадських стереотипів; (4) інституційні бар'єри призводять до дискримінації при отриманні фінансових ресурсів через недосконалість нормативно-правових норм та інституцій.

На сучасному етапі один із стратегічних векторів розвитку українського фінансового ринку спрямований на підвищення фізичної, цінової, територіальної доступності та якості фінансових послуг. До основних напрямів підвищення рівня фінансової інклюзії можна віднести: розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, електронних сервісів та програмного забезпечення; проведення цифровізації фінансового ринку; посилення заходів кібербезпеки фінансової сфери; зростання асортименту та якості фінансових послуг; забезпечення фізичної та цінової доступності фінансових послуг та продуктів; реалізація програм, спрямованих на зростання фінансової грамотності населення та підприємців; адаптація дистанційних каналів доступу до фінансових послуг до потреб людей з інвалідністю. Також необхідно впровадити комплексні заходи щодо залучення ВПО до активної економічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Київська школа економіки. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на листопад 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf (дата звернення 04.02.2025).

2. Київська школа економіки. Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 липня 2024 року. URL:

https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/30.09.24_Losses_Report-ua.pdf (дата звернення 04.02.2025).

3. BDO. Оцінка збитків від війни. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/services-2/consulting/valuation-practice/war-damage-assessment> (дата звернення 04.02.2025).

4. Підсумки 2024 року: що втратила і здобула Україна. URL: <https://fact-news.com.ua/pidsumki-2024-roku-scho-vtratila-i-zdobula-ukraina/> (дата звернення 04.02.2025).

5. Національний банк України представив плани запровадження нового типу фінансової установи – банку фінансової інклюзії. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-predstaviv-plani-zaprovadjennya-novogo-tipu-finansovoyi-ustanovi--banku-finansovoyi-inklyuziyi> (дата звернення 04.02.2025).

6. World Bank. 2014. Global Financial Development Report: Financial Inclusion. Washington, DC: World Bank.

Полінкевич О. М.

д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва,
торгівлі та логістики
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ СТАЛИХ СИСТЕМ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В умовах глобальної економіки та зростання впливу фінансових ринків, пандемій та військових дій на території країни ключовим завданням є забезпечення фінансової доступності на регіональному рівні. Фінансова інклюзія означає рівний доступ усіх верств суспільства до фінансових послуг. Вона стимулює економічний розвиток територіальних громад. Тому дослідження та аналіз взаємозв'язку між